

Giovanni Boccaccio

(1313–1375)

De mulieribus claris

LXX. De Sophonisba regina Numidie.

Sophonisba quidem, posito splendens Numidarum regina incesserit, austeritate mortis intrepide a se sumpte longe luculentior facta est.

Hec enim filia fuit Hasdrubalis, Gisgonis filii maximique Cartaginensium principis, Hanibale vexante Ytaliam. Que cum esset etate florens et forma satis egregia, a patre, Syphaci, potentissimo Numidie regi, in coniugium virgo copulata est; nec equidem desiderio regie affinitatis tantum; sed optabat vir sagax, instante Romanorum bello, non solum barbarum regem Romanis subtrahere, sed opere filie blandientis in partes Cartaginensium adversus Romanos convertere; nec a precogitata fallacia deceptus est. Nam cum nuptias Syfax celebrasset, a premonita adolescentula, formositate favente, in tantum sue dilectionis ardorem tractus est, ut nil preter illam sibi carum aut delectabile arbitraretur Syphax; et sic, dum ureretur infelix et appareret Cornelium Scipionem ex Sycilia in Affricam cum exercitibus traiecturum, Hasdrubalis monitu, Sophonisba blanditiis precibusque adeo Syphacis animum in desiderium suum traxit, ut, non solum Romanos relinqueret, quibus amicitie fidem prestiterat, et Cartaginensibus iungeretur, verum ultro alieni belli principatum assumeret; quam ob rem perfidia calcata fide, quam pridie Scipioni hospiti suo promiserat, ei per literas, nondum transfretanti, in Affricam interdixit ingressum. Ceterum Scipio, ingentis animi iuvenis, damnata barbari regis nequitia, depositis haud longe a Cartagine copiis, illum ante alia expugnavit per Massinissam regem sotium et Lelium legatum suum; per quos, exercitu fuso, captus vinctusque deductus est Cyrtam, regiam Numidie civitatem, nec ante catenis onustus civibus ostensus est quam Massinisse civitatis deditio facta. Qui, cum nondum Lelius appulisset, eam intrans, motu rerum repentino tumultuantibus omnibus, regiam, ut

erat armatus, intrans, obviam habuit Sophonisbam; que fortunarum suarum con-
25 scia, cum eum intrans vestibulum ultra alios armis insignem cerneret, ut erat,
regem auspicata, ad eius proclivis genua, pristinae fortune animum retinens, inquit:
— Sic, rex inclite, deo visum est et felicitati tue ut in nos, qui paulo ante reges
eram, que velis possis omnia. Verum si permissum est captive ut coram victore
et vite mortisque sue domino supplices voces emictere possit eiusque genua atque
30 dexteram victricem contingere, deiecta precor per maiestatem tuam, in qua et ego
paulo ante eram, perque genus regium et comune numidicum nomen, etsi meliori
suscipiaris omine, quam hinc abierit Syphax, in me, quam tui iuris noviter adversa
fecit fortuna, agas quod in oculis tuis pium bonumque visum sit, dum modo in-
solenti et fastidioso, potissime Penes, Romanorum arbitrio viva non tradar. Facile
35 enim potes advertere quid romana hostis, cartaginensis et Hasdrubalis filia — sino
quod Syphacis coniunx — timere possim; et, si omnis in hoc alius tollitur modus,
ut tua manu potius moriar facito, quam hostium in potestatem viva deveniam,
precor et obsecro —.

Massinissa qui et ipse numida erat et, uti omnes sunt, in libidinem pronus, ve-
40 nustatem oris orantis inspiciens — addiderat quippe infortunium, pium quoddam
et insolitum decus supplici — motus et humanitate et libidine tractus, cum non-
dum adventasset Lelius, uti erat in armis, dextera data, inter feminarum querulos
ululatus et tumultum discurrentium undique militum, levavit orantem eamque sibi
extemplo iunxit in coniugem, medio in strepitu armorum nuptiis celebratis; puto
45 hac via arbitratus et libidinis sue et precibus Sophonisbe invenisse modum. Die
demum sequenti Lelium venientem suscepit et, eo sic iubente, cum omni ornatu
regio et preda cetera ac nova coniuge redeuntes in castra, primo a Scipione ob rem
bene gestam comiter suscepti sunt; deinde cum ab eo, ob celebratas cum captiva
romani populi nuptias, amicabiliter redargutus esset et in tabernaculum secessi-
50 sset arbitrisque remotis suspiriis lacrimisque oppletus diu ingemisset, adeo ut a
circumstantibus audiretur, urgente Sophonisbe fato, accersiri ad se iussit quem
ex servis fidelissimum habebat, cui commiserat servandum venenum ad incertos
fortune casus, eique precepit ut illud, poculo dilutum, Sophonisbe deferret dice-
retque libenter se illi, quam sponte dederat fidem. servaturum si posset; verum,
55 quoniam a quibus poterat arbitrium subtrahebatur suum, quam ipsa petierat, non
absque merore suo, prestabat fidem, si uti velit, scilicet ne in potestatem viva
veniat Romanorum; ipsa tamen patris patrieque et duorum regum, quibus paulo
ante nupserit, memor, sibi quod videretur consilium summeret. Que quidem audi-
to, constanti vultu, nuntio dixit: — Accipio nuptiale munus et, si nil aliud a viro
60 coniugi dari poterat, gratum habeo; sed refer satius me morituram fuisse si non
in funere meo nupsissem —. Nec acrius dicta dedit quam poculum sumpserit et,
nullo signo trepidationis ostenso, confestim hauxit omne; nec diu tumescens in

mortem, quam petierat, miserabunda collapsa est.

Edepol annoso homini, cui iam vita tedium, nec spes alia preter mortem, nedum
65 puellule regie, tune, habito ad notitiam rerum respectu, vitam intranti et quid in ea
dulcedinis sit percipere incipienti, magnum et admirabile fuisset, et nota dignum,
morti certe adeo impavide occurrisset.

De casibus virorum illustrium

III, 14: Auctoris purgatio et commendatio poesis.

Vereor equidem ne dum ius alterius tutari conor in meum discrimen inciderim.
Quis dubitet quin advenist dicens: “Quid igitur tu alibi tantum commendas ocia,
si in ocium adeo invecturus eras?”. Habeo quid absque difficultate respondeam.
Hominum uti genus est unicum, sic studiorum species plurime, quarum quelibet
5 aut tendit aut existimat in felicitatem unicam ire. Hinc miles castra, iurisperitus
pretoria, agrestis arva et, ut infinitos reliquos sinam, poeta solitudines querit et
incolit, armis tumultuque gaudet miles, iurgiis litigiisque legista, rusticus pulchri-
tudine atque fertilitate camporum et carminum resonantia vates; discursionibus
ille, visitationibus iste, successu temporum alius, ultimus contemplatione solatur.
10 Ille victoriam, iste pecuniam, fecunditatem alius, ultimus famam arbitratur quesiti
boni plurimum posse concedere. Fit igitur tanta studiorum contrarietate, quamvis
finis optetur unus, quod uni placet, alteri et merito odiosum sit et appetentis quali-
tate pensata unumquodque fortasse laudabile, seu non mirabile saltem. Et idcirco
si in Alcibiade, viro armis et strenuitate fulgorem querere nato, ocium damnavi
15 atque torporem, non propterea meum damnavi desiderium si ocia queram, cum illi
militia, michi carmen studium sit; et ob id quod illi querendum, michi fugiendum
est, ut secundum existimationem in beatum secum possim concurrere finem. Ve-
rum nolim arbitretur quis poetas antra montium, nemorum umbras, nitidos fontes
rivulosque sonantes et amena atque semota ruris silentia, que uti ego hic et prisci
20 ocia vocavere, exquirant tantopere ut ventris sagine atque libidinose satietati deser-
viant. Absit. Nequisset divinus vates Homerus et noster ingenio celestis Virgilius
atque preceptor inclitus meus Franciscus Petrarca inter turbulentas hominum con-
tiones et civitatum strepitus motusque varios sublimi intellectu celicas hausisse
considerationes illasque, quasi e gremio Iovis raptas, artificio mirabili et carmine
25 exquisito maxima sua gloria aperuisse presentibus et reliquisset futuris. Idcirco se-
lecta illa loca et omni tumultu civico vacantia ocia vocavere. Hec ego commendavi
sepius, michi hec ego cupio, si darentur. Sane non adhuc ab obiurgatione solutus
sum, morsu iam carpor acutiori. O quam paucis literis, dicet alter, quam vafre se

iste poetam aut fecit aut credi vult eo quod se poetarum oia affectare monstrave-
30 rit! His ultro fateor me non esse poetam; absit ut tanta dementia tener ut quod
non sim me esse fateri ausim aut haberi velim; esse quidem opto et pro viribus
ut sim studeo; utrum autem ad metam proventurus sim, Deus novit. Ego quidem
vires tam longiquo cursui non satis futuras arbitror, cum prerupti saltus plurimi et
vertices inaccessibiles fere intersint, esto plures ignari existiment perfacile poesis
35 terminum posse contingi, ore marcido asserentes, cum ipsi quid sit poesis ignorent,
poetas mendaces et fabulosos homines esse et aliarum facultatum quodammodo
hystriones. Mentiuntur profecto sic intelligentes ut exprimunt. Est quidem de se
inclita plurimum artificiosa sublimis et ornata facultas, sola, in quantum humane
imbecillitati possibile est, sancte pagine vestigia sequi conata. Nam prout illa divi-
40 ne mentis archana prophetis futurisque sub figurarum tegmine reseravit, sic et hec
celsos suorum conceptus sub figmentorum velamine tradere orsa est; et si optimus
homo sit, poesis optima apparebit. Nec fuerunt adeo dementes antiqui qui suo
more concesserunt solis triumphantibus et poetis lauream in laboris premium et
testimonium virtutis eternum, ut victores et mendaces equo decorassent munere.
45 Sed ut eo quo tendimus veniamus, si oia cupio, non ut poeta existimari velim
cupio, sed existimans id michi plurimum posse conferre quod dudum summa cura
a poetis quesitum est. Latrent igitur canes et luna fulgida celi more suo percurrat
limpidas regiones.